

YALIN AYAQ İZLƏRİNİN MƏHKƏMƏ EKSPERTİZASININ ƏHƏMİYYƏTİ

Açar sözlər: izlər, yalın ayaq izləri, trasologiya, məhkəmə ekspertizası, eyniləşdirmə, diaqnostika, yalın ayaq izlərinin ekspertizasının predmeti, obyektləri, həll etdiyi suallar dairəsi

Keywords: footprints, bare footprints, trasology, forensic, identification, diagnostics, the subject, objects, scope of questions of the expertise of bare footprints

Anahtar kelimələr: ayak izi, çıplak ayak izi, trasoloji, adli bilirkişilik, kimliklendirme, teşhis, konu, nesne, çıplak ayak izi uzmanlığının soru kapsamı.

Məlum olduğu kimi, cinayət hadisəsi törədilərkən bilavasitə hadisə yerində və ya ona bitişik ərazilərdə

bir çox hallarda cinayətdə iştirak edən şəxslərin ayaq izlərinə təsadüf edilir. Kriminalistlər ayaq izlərinin cinayətlərin açılması və istintaqında böyük əhəmiyyət kəsb etdiyini qeyd edirlər. Ayaq izlərinin tədqiqi nəticəsində şəxsin boyu, cinsi, yaşı, kriminal hadisə iştirakçılarının sayı, cinayətkarın yerləşmə xüsusiyyətləri, onların hadisə yerində hərəkətinin ardıcılığı və s. müəyyən etmək mümkündür [5; s.112].

Cinayətkarlıqla uğurlu mübarizənin və cəzanın qaçılmazlığı prinsipinin təmin edilməsinin zəruri şərtlərindən biri də istənilən cinayətdən sonra hadisə yerində qalan ən müxtəlif xarakterli izlərdən düzgün və səmərəli istifadə edilməsidir. Bu aspektdə hadisə yerində aşkar edilmiş insan ayaq izlərinin kriminalistik tədqiqi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Bu izlərin kriminalistik əhəmiyyəti kifayət qədər yüksəkdir, çünki digər izlərlə yanaşı, insan ayaq izləri cinayətin ayrı-ayrı hallarının müəyyən edilməsində, cinayət törətmiş şəxsin və onun birgə iştirakçılarının axtarışında, cinayət məsuliyyətinə cəlb edilməsində mühüm rol oynayırlar [16; s.3].

Yalın ayaq izlərinin kriminalistik informasiya daşıyıcısı kimi əhəmiyyəti bu izlərin yüksək eyniləşdirici və diaqnostik dəyəri, istintaqı aparılan hadisənin müxtəlif hallarının müəyyən edilməsi imkanları ilə şərtlənir [10; s.109].

V.A.Kuçkin qeyd edir ki, insan ayaq izləri hadisə

yerinə baxış zamanı mütəxəssis- kriminalistlər tərəfindən götürülən izlərin strukturunda əsas yerlərdən birini tutur [15; s.86]. K.O.Kuliyeva düzgün olaraq qeyd edir ki, insanın ayaq izləri cinayətin hallarının müəyyən edilməsində, cinayət törətmiş şəxsin və onun birgə iştirakçılarının axtarışı və ifşasında mühüm rol oynayırlar. Müəllif heç də az olmayan hallarda cinayət hadisəsi yerində cinayətkarın ayaq izlərinin qaldığını qeyd edərək yazır ki, insanın ayaq izləri baş vermiş hadisənin müxtəlif halları, həmçinin bu izləri qoymuş şəxsin xarakterik əlamətləri haqqında kriminalistik əhəmiyyət kəsb edən informasiya daşıyıcısı olduğunu xüsusi olaraq vurğulayır [13; s.10-11].

“Ayaq izlərinin tədqiqatının texniki- metodiki metodları və vasitələri” vəsaitinin müəllifləri qeyd edirlər ki, ayaq izləri əməliyyat-axtarış tədbirlərinin, istintaq və digər prosesual hərəkətlərin reallaşdırılması prosesində rastgəlmə tezliyinə görə maddi qeydə alınmış informasiya növləri sırasında xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Bu növ izlərin aşkarı, qeydə alınması, götürülməsi, ilkin tədqiqi, informasiya-axtarış fondları və qeydiyyat-uçot massivləri üzrə axtarışlar, həmçinin təsnifat, situasiya və eyniləşdirici xarakterli ekspert tədqiqatlarının geniş spektrinin aparılması ilə kriminalistik əhəmiyyət kəsb edən məlumatların və sübutların kifayət qədər geniş həcmi müəyyən oluna bilər [8; s.4].

K.Q. Sarıcalinskaya düzgün olaraq yazmışdır ki, “Son zamanlar hadisələrin və proseslərin

vəziyyətini öyrənməyə yönəlmiş kriminalistik diaqnostika daha mühüm rol oynamağa başlayır. Belə ki, yalın ayaq izlərinə görə təkcə şəxsiyyəti eyniləşdirmək yox, həmçinin hərəkətin istiqamətini, sürətini, subyektin yük aparmasını, fiziki vəziyyətini müəyyən etmək olar” [2; s.55]. K.O.Kuliyeva hesab edir ki, hadisə yerində aşkar olunmuş ayaq izlərinin öyrənilməsi aşağıdakılar haqqında mülahizələr söyləməyə əsas verir:

1) iz qoyan insanın şəxsiyyəti (boyu, cinsi, təxmini yaşı);

2) onun fiziki vəziyyəti (yorğunluğu, həddən artıq köklüyü, sərxoş olması, axsaması və s.);

3) hərəkət etmək tərzini (yerləş, qaçmaq xüsusiyyəti, ayağın altında təzyiqin, yəni basmanın bərabər paylanması və s.);

4) cinayətin ayrı-ayrı halları və xarakteri (cinayətin törədilməsində iştirak edən şəxslərin sayı, onların hərəkət istiqaməti və ardıcılığı və s.) [13; s.10].

Cinayətkarın ayaq izlərinin diaqnostik tədqiqatının nəticələri bir çox hallarda istiqamətverici və sübutedici əhəmiyyət daşıyır. Belə tədqiqatların məqsədlərindən biri də iz qoyan şəxsin fiziki xüsusiyyətlərinin, xüsusi halda onun boyunun müəyyən edilməsidir. Ehtimal olunan cinayətkarın boyu, cinsi, çəkisi və digər fiziki xüsusiyyətləri haqqında məlumatlar ilkin istintaq hərəkətlərinin nəticələri ilə birlikdə cinayət hadisəsinin ayrı-ayrı elementləri və mexanizmi haqqında təsəvvürləri, “isti izlərlə” cinayətkarın axtarışı üçün ilkin məlumatları əldə etməyə imkan verir [14; s.3].

Ayaq izlərinin ekspert tədqiqatının müasir texniki-kriminalistik metod və vasitələri istər bilavasitə hadisə yerində bu izi qoymuş şəxsin xüsusiyyətləri haqqında axtarış xarakterli sübutedici informasiyanı əldə etməyə, istərsə də qanunazidd hərəkəti törətməkdə şübhəli bilinən şəxsin funksional- hərəkət bacarıq və vərdislərinin xüsusiyyətləri haqqında məlumatlar əldə etməyə imkan verir [8; s.4].

Qeyd edək ki, I.F.Krilyov, V.I.Şevçenko, I.N.Yakimov, A.I.Vinberq, K.S.Belkin, Q.L.Qranovski, I.V.Zuyev, N.P.Maylis, I.V.Kantor, N.A.Kornienko və digərləri müxtəlif növ izlərin,

o cümlədən yalın ayaq izlərinin kriminalistik tədqiqatının elmi-nəzəri və metodoloji əsaslarının işlənilib hazırlanması və inkişafına əhəmiyyətli töhfə vermişlər [7; 9; 11]. Eyni zamanda qeyd olunmalıdır ki, böyük kriminalistik əhəmiyyətinə baxmayaraq, əl izləri ilə müqayisədə insanın yalın ayaq izlərinin kriminalistik tədqiqatı, bu növ ekspertiza icraatının elmi-nəzəri və metodiki əsaslarının işlənilib hazırlanması ilə bağlı məsələlər müəyyən dərəcədə diqqətdən kənarda qalmışdır.

Hadisə yerində tapılan izlərdə insan bədəninin anatomik və funksional əlamətləri, şəxsin istifadə etdiyi alət və mexanizmlərin xüsusiyyətləri əks olunur. Bu təkcə iz qoyan obyektin deyil, həm də insanın fiziki xassələrinin diaqnozlaşdırılmasına və nəticədə hadisənin ayrı-ayrı hallarını müəyyən etməyə imkan verir. Bundan əlavə trasoloji mənada anlaşılan iz qarşılıqlı təmasda olan iki və daha çox obyektin sürət və intensivliyinin nəticəsi olaraq meydana çıxdığından, həmçinin izyaranma prosesində iştirak edən obyektlərin qarşılıqlı təmas şəraitini də aydınlaşdırmağa kömək edir. Bu isə cinayətin baş vermə şəraiti haqqında informasiyanı formalaşdırır.

S.A.Takarayev yazır ki, insanın yalın ayaq izlərinin kriminalistik tədqiqatının predmetini trasologiya, antropologiya və məhkəmə təbabəti sahələrində xüsusi biliklər əsasında müəyyən olunan faktiki məlumatlar təşkil edir [16; s.11].

K.O.Kuliyeva qeyd edir ki, insan ayaq izlərinin məhkəmə-trasoloji ekspertizasının predmetini hadisə yerində ayaq izlərini qoyan şəxsin, onun bəzi fiziki əlamətlərinin (boy, pəncənin ölçüləri və s.), həmçinin izyaranma vaxtının, şəraitlərinin və digər halların müəyyən edilməsi təşkil edir [13; s.11].

Yaranma şəraitinə (həcmi və səthi izlər), qavranılma dərəcəsinə (görünən, zəif görünən və görünməyən izlər), iz əmələ gətirən obyektlərin bir-birinə mexaniki təsirinə (statik və dinamik izlər), üzərinə iz düşən obyektin səthində izin əmələgəlmə yerinə (lokal və periferik izlər) görə təsnifləşdirilən ayaq izlərinin əsas növlərindən biri də yalın ayaq izləridir. Məsələn, səthi ayaq izləri əmələ gəlmə xüsusiyyətlərindən asılı olaraq keçən və köçürülən izlərdir. Səthi ayaq

izləri tozşəkilli maddələr (toz, un, gips tozu və s.), rəngli mayelər (qan, rəng, boya) və yağ-tər maddələri hesabına yaranır.

İnsanın yalın ayaq izlərinin kriminalistik tədqiqatının obyektləri kriminalistik əhəmiyyət kəsb edən informasiyanın maddi daşıyıcılarıdır.

İ.S.Abbasova ayaq izlərinin trasoloji ekspertizasının tədqiqat obyektlərinə müxtəlif yerlərdə qoyulmuş səthi və ya həcmi ayaq izlərinin, onların fotoşəkillərinin, hadisə yerinə baxış protokollarının, o cümlədən müqayisə nümunələrinin daxil olduğunu qeyd edir [1; s.210]. B.Əsgərov insanın yalın ayaq izlərinin məhkəmə-trasoloji ekspertizasının obyektləri qismində aşağıdakıların çıxış etdiyini qeyd edir:

- müxtəlif yerlərdə qoyulmuş səthi yalın ayaq izləri;
- daktiloskopik plyonkaya köçürülmüş yalın ayaq izləri;
- tək yalın ayaq izinin və iz yolunun (cığırının) fotoşəkilləri;
- müxtəlif materiallar olan (gips və s.) hazırlanmış həcmi yalın ayaq izlərinin surətləri [4; s.44].

O.V.Çelışeva hesab edir ki, yalın ayaq izlərinin ekspertizasının obyektləri qismində aşağıdakılar çıxış edir:

- 1) yalın ayaqların səthi izlərinin əks olunduğu predmetlər;
- 2) daktiloskopik plyonkada və ya digər materialda əksi çıxarılmış yalın ayaq izləri;
- 3) yalın ayaq izlərinin fotoşəkilləri;
- 4) müqayisəli tədqiqat üçün nümunələr - hadisə yerində yalın ayaqların həcmi izləri aşkar edildiyi halda onların iki-üç surəti; hadisə yerində yalın ayaqların səthi izləri aşkar olunduğu halda mətbəə boyası ilə hazırlanmış onların bir neçə surəti [18; s.33].

Yalın ayaq izlərinin kriminalistik tədqiqatı gedişində diaqnostik, situation və eyniləşdirmə xarakterli məsələlər həll edilir [16; s.12]. İ.S.Abbasova yalın ayaq izlərinin məhkəmə-trasoloji ekspertiza icraatının hadisə yerində qalmış ayaq izlərinə əsasən müxtəlif eyniləşdirici, təsnifləşdirici və diaqnostik xarakterli sualların cavablandırılması məqsədilə aparıldığını göstərir [1; s.210]. O.V.Çelışeva da yalın ayaq

izlərinin trasoloji ekspertiza icraatı gedişində eyniləşdirmə, diaqnostik və situoloji xarakterli məsələlərin həll edildiyini qeyd edir [18; s.33].

C.İ.Səfiyeva qeyd edir ki, “məhkəmə- trasoloji ekspertizasında diaqnostik tədqiqat obyektlərinin təbiətinin, vəziyyətinin, xassəsinin, izyaranma mexanizmi və şəraitinin, cinayətin baş vermə səbəbləri və törədilmə üsulunun və s. müəyyən edilməsinə yönəlmiş tədqiqatdır” [6; s.10].

İnsan xassələrinin müəyyən edilməsi ilə əlaqədar olan diaqnostik məsələlərin həlli biomexanika qanunlarına əsaslanır. Trasobiomexanika müəyyən fiziki güc şəraitində bir-biri ilə qarşılıqlı əlaqədə olan aktiv hərəkətlər sistemidir. Trasologiyada insanın hərəkət sisteminin öyrənilməsinə sistemli-struktur yanaşmanın əsasını N.A.Bronşteyn qoymuş, sonradan D.D. Donskoy və başqaları tərəfindən inkişaf etdirilmişdir.

Hadisə yerindəki yalın ayaq izlərinə görə cinayətkarın və hadisənin digər iştirakçılarının biomexaniki xüsusiyyətləri müəyyənləşdirilə bilər:

- yalın ayaq izlərinə görə izqoyan şəxsin kişi və ya qadın, uşaq və ya yaşlı, sağ və ya sol, əl və ya ayaq tərəfindən qoyulması;
- yalın ayaq izlərinə görə iz qoyan şəxsin fərdi əlamətləri - fiziki qüsurları, bəzi hallarda peşəsi;
- izlərin yaranma mexanizmindən asılı olaraq obyektlərin təmasda olmalarının xüsusiyyətləri;
- izdə əks olunan ümumi və xüsusi əlamətlərdən asılı olaraq iz qoyan obyektlərin və hadisə iştirakçılarının sayı;
- izlərin formasına və obyektlərin yerləşmə yerlərinə görə cinayət hadisəsinin iştirakçılarının hərəkət istiqaməti, yerdəyişmə ardıcılığı və nisbi sürəti;
- iz qəbul edən obyektin səthindəki deformasiyanın dərəcəsindən, habelə obyektlərin material xüsusiyyətlərindən, forma və quruluşundan asılı olaraq onların qarşılıqlı vəziyyəti, hərəkət istiqaməti və s.

İnsanın yalın ayaq izlərinin tədqiqi zamanı həll edilən diaqnostik məsələlərin dairəsi kifayət qədər genişdir. Xüsusi ədəbiyyatda bu məsələlər ümumi və xüsusi məsələlər kimi təsnifləşdirilir. Bu növ izlərin tədqiqatı zamanı ümumi diaqnostik məsələlərə yalın ayaq izlərinin

yanarına mexanizminin müəyyən edilməsi, bu izlərinin növünün, yanarına ardıcılığının, hərəkət istiqamətinin, izlərin yanarına vaxtının müəyyən edilməsi və s. aid edilir. Xüsusi məsələlər trasoloji tədqiqatların növündən asılı olaraq formulə edilir. Məsələn, insanın yalın ayaq izlərinin diaqnostikası zamanı izlərin növünün və onların əks olunma xarakterinin müəyyən edilməsi, yalın ayaq izlərini qoyan şəxsin fiziki, bəzi hallarda isə anatomik və funksional əlamətlərinin (cinsi, təxmini boyu, yerləş xüsusiyyəti və s.) təyini, bu izlərin eyniləşdirmə üçün yararlılığının müəyyən edilməsi ilə bağlı məsələlərin həlli mümkündür [16; s.12].

Yalın ayaq izlərinin diaqnostik tədqiqatı çərçivəsində situasiya xarakterli suallar da qoyula bilər. Onlar hadisə yerinin maddi şəraitinin kompleks öyrənilməsi nəticəsində həll olunur. I.F.Krilyovun yazdığı kimi “Cinayətin şəraitinə öz aralarında bu və ya digər formada əlaqədə olan müxtəlif növ izlərin sistemi kimi baxmaq lazımdır. İzlərin sistemi nə qədər tam öyrənilərsə, onlar arasında mövcud əlaqə formaları nə dərəcədə düzgün müəyyənəldirilərsə, təkcə cinayət hadisəsinin nəticəsi yox, həm də onun inkişaf dinamikasının düzgün izah edilməsi mümkün olar” [12; s.62].

Mütəxəssislər (ekspertlər) situasiyanın tədqiqi zamanı hadisə yerinin maddi şəraitini təşkil edən izlər və digər obyektlərlə yanaşı, izyanarına mexanizminə təsir edə bilən bütün amillərin (metereoloji şərait, işıqlandırma,

günün işıqlı və ya qaranlıq vaxtı, hadisə iştirakçılarının fiziki vəziyyəti və s.) analizi nəticələrindən də istifadə etməlidirlər [16; s.12].

F.M.Cavadov digər trasoloji ekspertizalarda olduğu kimi bu növ ekspertizaların icraatı zamanı əsasən diaqnostik və eyniləşdirmə xarakterli sualların həll olunduğunu qeyd edərək ekspertiza icraatı prosesində həlli mümkün olan diaqnostik suallara aşağıdakıları aid edir:

- təqdim edilən iz (izlər) insanın yalın ayaqları ilə qoyulmuşdurmu;
- hadisə yerindən götürülmüş ayaq izləri müqayisəli tədqiqat üçün yararlıdırımı;
- təqdim edilmiş yalın ayaq izi hansı ayağa (sol və ya sağ) məxsusdur;

- iz qoymuş yalın ayağın ölçüsü və xüsusiyyətləri hansılardır;

- yalın ayaq izi qoymuş şəxs hansı fiziki xüsusiyyətlərə (cinsi, boyu, bədən quruluşu, yerləş və s.) malikdir;

- iz qoymuş şəxsin hərəkət ardıcılığı və xarakteri necədir.

Müəllif bu növ ekspertizaların aparılması zamanı həll olunan eyniləşdirmə xarakterli suallara yalın ayaq izlərinin bir və ya bir neçə şəxs tərəfindən qoyulub-qoyulmamasını və hadisə yerindən götürülmüş ayaq izlərinin şübhəli şəxsə məxsus olub-olmamasını aid edir [5; s.112-113].

K.O.Kuliyeva yazır ki, bu növ ekspertiza icraatı qarşısında bir qayda olaraq iz qoyan şəxsin fiziki xassələri (cins, boy, yerləş xüsusiyyətləri), hərəkət istiqaməti və üsulu haqqında (addımla, qaçmaqla), izlərin yanarına mexanizmi haqqında və sair kimi diaqnostik xarakter daşıyan suallar qoyula bilər [13; s.12].

O.V.Çelışeva izqoyan obyektin xassələrinin və vəziyyətinin müəyyən edilməsinə istiqamətlənən diaqnostik məsələlərlə bağlı ekspertiza icraatı qarşısında bir qayda olaraq tədqiqata təqdim olunmuş yalın ayaq izlərinin eyniləşdirmə üçün yararlılığının müəyyən edilməsi, tədqiqata təqdim edilmiş yalın ayaq izlərini qoyan şəxsin fiziki xassələrinin (cinsi, boyu, çəkisi, pəncənin anatomik və ya funksional əlamətləri və ya yerləş xüsusiyyətləri) necə olması barədə,

yalın ayaq izinin hansı ayaqla (sağ və ya sol) qoyulması və s. suallar qoyula bilər [18; s.33- 34].

İstənilən izin, o cümlədən də yalın ayaq izinin informativliyi onun yanarına mexanizmindən və ona təsir edən amillərdən (məsələn, izqəbul edən səthin materialı (bərək, yumşaq, məsaməli olması), basma qüvvəsi, qarşılıqlı təmasda olma vaxtı, iz qoyan şəxsin hərəkətlilik dərəcəsi, yalın ayağın izqəbul edən səthlə təmasda olma dərəcəsi, hərəkət istiqaməti və ardıcılığı və s.) asılıdır. Məhz bu və digər məlumatların nəzərə alınması hadisə yerində aşkar olunmuş konkret izin yanarına mexanizmini müəyyən etməyə, izlərdə ümumi və xüsusi əlamətlərin təhrif olunma xarakterini izah etməyə, cinayət hadisəsi yerində

şəxsin və ya şəxslərin hərəkətləri, onların fiziki vəziyyəti və davranış xüsusiyyətləri barədə əsaslı mülahizələr, fərziyələr irəli sürməyə imkan verir. Qeyd edək ki, yalın ayaq izlərinin aşkar edilməsi imkanları bir sıra obyektiv və subyektiv amillərdən asılıdır. Subyektiv amillər sırasına izin görünmə dərəcəsi, yaranma vaxtı, ətrafdakı şərait (havanın temperaturu, yağıntılarda olub-olmaması və s.), izqəbul edən səthin strukturu (görünməyən izlərin tədqiqi zamanı bu amilin nəzərə alınması xüsusilə əhəmiyyət kəsb edir), iz maddəsinin fiziki xassələri, izin qoyulduğu predmetin səthinin rəngi və s. aid edilə bilər.

Subyektiv amillərə isə görmə orqanlarının vəziyyəti, görünən və zəif görünən izləri aşkar etmə qabiliyyəti, yəni görünməyən izlərin ola biləcəyi yerləri əvvəlcədən müəyyən etmək bacarığı). Bütün bu amillər məcmu halda yalın ayaq izlərinin ekspert tədqiqatının nəticəviliyinə təsir edir [16; s.18]. Qeyd edək ki, cinayət hadisəsi yerindən ayaq izlərinin aşkarının texniki və taktiki əsasları kriminalistik nəzəriyyədə kifayət qədər tam şəkildə işlənilib hazırlanmamışdır [9; s.150].

N.V.Maksimov yazır ki, kriminal vəziyyətin davam etməkdə olan gərginləşməsi hüquq-mühafizə orqanlarının cinayətlərin açılması və istintaqının metod və vasitələrinin işlənilib hazırlanması, eləcə də istifadəsi üzrə fəaliyyətlərinin təkmilləşdirilməsi zəruriliyini şərtləndirir. Vəziyyət həm də onunla mürəkkəbləşir ki, cinayətlərin heç də az olmayan hissəsi qeyri müəyyən şəraitdə törədilir [14; s.3]. Hesab edirik ki, insanın yalın ayaq izlərinin kriminalistik tədqiqatının elmi-nəzəri, metodiki, metodoloji və texnoloji əsaslarının təkmilləşdirilməsi, bu sahədə istintaq və təhqiqat orqanlarının əməkdaşlarına, habelə ekspertlərə ünvanlanan praktiki tövsiyələrin işlənilib hazırlanması məqsədilə aşağıdakı məsələlər kompleksinin həll edilməsi zəruridir:

1) insanın yalın ayaq izlərinin kriminalistik tədqiqatının müasir vəziyyətinin öyrənilməsi, cinayətlərin açılması və istintaqında istifadə səviyyəsinin müəyyən edilərək qiymətləndirilməsi;

2) insanın yalın ayaq izlərinin tədqiqi zamanı ekspert təcrübəsində istifadə olunan mövcud anlayış aparatının analizi və onun

təkmilləşdirilməsi yollarının müəyyən edilməsi;

3) insanın yalın ayaq izlərinin papilyar naxışlarının izyaradan hissələrinin quruluşunun səciyyəvi xüsusiyyətlərinin öyrənilməsi, papilyar naxışların əlamətlərinin mövcud təsnifatlarının analizi, eyniləşdirici və diaqnostik əlamətlər kompleksinin sistemləşdirilməsi, mövcud təsnifləşdirici əlamətlər kompleksinə əlavələrin edilməsi imkanlarının araşdırılması;

4) insanın yalın ayaq izlərinin yaranma mexanizminin, bu izlərin səciyyəvi əlamətlərin əks olunmasına təsir edən şəraitlərin tədqiqi, bu əsasda qeyd olunan izlərin aşkarı, üzə çıxarılması, qeydə alınması və götürülməsi üzrə metodiki tövsiyələrin işlənilib hazırlanması;

5) insanın yalın ayaq izlərinin ekspert tədqiqatı metodikasının xüsusiyyətlərinin təhlili, yalın ayaq izlərinin aşkarı, qeydə alınması və götürülməsində tətbiqi mümkün olan metodların, texniki və texnoloji üsul və vasitələrin sistemləşdirilməsi, onların tətbiqinin effektivliyinin qiymətləndirilməsi;

6) insanın yalın ayaq izlərinin məhkəmə-trasoloji ekspertiza icraatının elmi-nəzəri, metodoloji, metodiki əsaslarının təkmilləşdirilməsi, informasiya-texniki və texnoloji təminat səviyyəsinin yüksəldilməsinin əsas istiqamətlərinin müəyyən edilməsi.

Ədəbiyyat siyahısı:

1. Cavadov F.M., Səlimov K.N., Abbasova I.S., Mustafayev M.H. və b. Məhkəmə ekspertizası. Dərslik. Bakı, 2018.
2. Kriminalistika /K.Q.Sarıcalinskayanın rəhbərliyi və elmi redaktorluğu ilə. Bakı, 1999.
3. Məhkəmə ekspertizası qarşısında qoyulan sualların nümunəvi siyahısı. Bakı, 2005.
4. Məhkəmə ekspertizası. Sxəmlər albomu (dərs vəsaiti). Bakı, 2007.
5. Sakıcalinskaya K.Q., Cavadov F.M., Mahmudov A.M., Əliyev B.Ə. Məhkəmə ekspertizası. Dərs vəsaiti. Bakı, 2003.
6. Səfiyeva C.İ. Trasoloji izlərin yaranma mexanizmi və obyektlərin qarşılıqlı təmasda olması tədqiqatının nəzəri və metodiki əsasları. hüquq elmləri namizədi alimlik dərəcəsi almaq üçün təqdim edilmiş dissertasiyanın avtoreferatı. Bakı, 2004.
7. Грановский Г.Л. Базовые технологии (физические и персональные): Учеб. М., 2006.
8. Дконова О.Б., Котельников Б.В., Веселин В.В., Захарга И.Т. Техничко-криминологический метод и следства работ со следами. Волгоград, 2019.
9. Корниенко Н.А. След - человек и криминология. Учебно-методические средства. СПб., 2001.
10. Крижер Н.В. Актуальный аспект криминалистического анализа поведения человека//Международный научный журнал «Символ науки». 2015. № 9.
11. Криминалистическое исследование следов ручного покрова человека: учебник/Под ред. Кантора И.В. Волгоград, 2003.
12. Крылов И.Ф. Криминалистическое исследование следов. Л., 1976.
13. Кулиева К.О. Что такое «растут» саней человека? Социально-политическая фантастика. 2012. № 3.
14. Максимов Н.В. Богословские и методологические основы криминологической диагностики стоимости человека. Автореферат дисс.к.о.н. М., 2018.
15. Кучкин В.А. Технология и технологическая перспектива: Учебно-методический инструментарий. Волгоград, 2020.
16. Тараскаев С.А. Уголовное расследование приводит к пустым людям. Автореф.дисс.. к.о.н. М., 2011.
17. Чванкин В.А. Личностное развитие судебной дактилоскопической экспертиз по следам ног человека // Вестник Государственного Университета. Серия Д. 2019, №6.
18. Челышева О.В. Определение и производства судебной экспертиз: Учебное пособие. СПб., 2010.

THE SIGNIFICANCE OF FORENSIC EXAMINATION OF BARE FOOTPRINTS

FARAH MAMMADOVA

Senior consultant of the Department of Scientific
Research and Methodological Work of the Forensic
Center of the Ministry of Justice

SUMMARY

In the article, issues related to the importance of the forensic-trasological examination of bare human footprints were considered, and the main factors determining the role and importance of this type of examination were systematized. The subject and objects of the forensic-trasological examination of bare footprints have been noted. It is shown that mainly diagnostic and identifying questions are asked before this type of expertise, and the range of questions that can be asked before the expert is given in a systematic way. The necessity of improving the scientific, methodical, methodological and technological foundations of forensic research of bare human footprints, raising the level of information-technical and technological provision was noted.

ÇIPLAK AYAK İZLERİNİN ADLİ İNCELENMESİNİN ÖNEMİ

FARAH MAMMADOVA

Adalet Bakanlığı Adli Tıp Merkezi Bilimsel Araştırma ve
Metodolojik Çalışma Dairesi Kıdemli Danışmanı

ÖZET

Makalede çıplak insan ayak izlerinin adli-trasolojik incelemesinin önemine ilişkin hususlar ele alınmış, bu tür incelemelerin rolünü ve önemini belirleyen temel faktörler sistematize edilmiştir. Çıplak ayak izlerinin adli-trasolojik incelemesinin konusu ve nesneleri not edilmiştir. Bu tür bilirkişilik öncesi ağırlıklı olarak tanılayıcı ve tanımlayıcı soruların sorulduğu, uzman öncesi sorulabilecek soru çeşitlerinin sistematik bir şekilde verildiği gösterilmektedir. Çıplak insan ayak izlerine ilişkin adli tıp araştırmalarının bilimsel, yöntemsel, metodolojik ve teknolojik temellerinin iyileştirilmesi, bilgi-teknik ve teknolojik sağlama düzeyinin yükseltilmesinin gerekliliği kaydedildi.